

JANUSZ PRZYCHODNY ^{a,®}

 0009-0006-1632-3658

^a Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; Wydział Teologiczny, ul. Gagarina 37,
87-100 Toruń, kujawsko-pomorskie, PL

[®] Janusz.Przychodny@WP.PL

POWSTANIE I FUNKCJONOWANIE PARAFII W CIEPIENIU

Słowa kluczowe: duszpasterstwo, ośrodek, parafia, Ciepień, kościół, budowa, poświęcenie, fundatorzy, diecezja włocławska.

Abstrakt: Ciepień wraz z okolicznymi wioskami należał do parafii w Działyniu. Starania o budowę kaplicy filialnej w Ciepieniu podejmowane były już od lat pięćdziesiątych XX wieku i trwały aż do lat osiemdziesiątych. W tym czasie, w wyniku podziału parafii w Działyniu i Kikole, został utworzony ośrodek duszpasterski w Ciepieniu. Dnia 23 grudnia 1984 r. biskup włocławski Jan Zaręba erygował parafię Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski, która należy do młodszych parafii w prastarej diecezji włocławskiej. Do nowo powstałej parafii weszły wsie położone na terenie dwóch powiatów i trzech gmin. Z powiatu golubsko-dobrzyńskiego i gminy Zbójno należą do niej: Ciepień, Adamki, Klonowo, Podolina i Zosin; z powiatu lipnowskiego i gminy Chrostkowo – Kawno; natomiast z gminy Kikół w tym samym powiecie – Zajeziórze i Sikorki. W swojej 42-letniej historii parafia była administrowana przez trzech kapłanów, którzy stanęli przed zadaniem uformowania nowej wspólnoty parafialnej i pogłębiania jej życia religijnego. Równocześnie musieli oni podjąć wysiłek budowy kościoła i plebanii oraz troszczyć się o materialne zaplecze parafii.

Sekcje: [Wstęp] > 1. Przynależność do jednostek administracji państwowej, kościelnej i ludność parafii > 2. Troska duszpasterzy o budowę kościoła i rozwój religijny i materialny parafii > 3. Fundatorzy i uhonorowani za zasługi dla parafii > 4. Pochodzą z parafii w Ciepieniu > [Zakończenie].

AL. JANUSZ PRZYCHODNY (2003–); 2022–, student: teologia (UMK, Toruń); zainteresowania naukowe: historia Kościoła i diecezji włocławskiej.

Parafia w Ciepieniu została utworzona 23 grudnia 1984 r. i należy do młodszych parafii w prastarej diecezji wrocławskiej. Sama wieś Ciepień ma długą historię, na co wskazują odkryte tam ślady osadnictwa (groby skrzynkowe) z epoki żelaza, około 800 r. p.n.e. – XIII w. n.e. Prawdopodobnie już w średniowieczu Ciepień był parafią, bo znajdował się tam drewniany kościół. Nie wiadomo, co spowodowało likwidację parafii, ale w dokumencie z 1564 r. zanotowano, że Ciepień wówczas należał do parafii Ruże, natomiast kościół uległ zniszczeniu w XVII w. podczas potopu szwedzkiego. Trzeba dodać, że we wspomnianym dokumencie występuje inna forma nazwy wioski – Cziepien/Czepien¹.

W niniejszym artykule zostanie przedstawiona historia parafii Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Ciepieniu, poczynając od lat pięćdziesiątych XX w., kiedy to rozpoczęto starania o zgodę na budowę kaplicy filialnej w Ciepieniu. Na początku zostanie przedstawione terytorium, przynależność administracyjna i kościelna parafii oraz jej ludność. Następnie zostaną opisane prawie dwudziestoletnie starania o uzyskanie zgody na budowę obiektu sakralnego. Dalej zostaną przedstawione prace najpierw przy tworzeniu ośrodka duszpasterskiego, a potem parafii, m.in. budowa kaplicy i kościoła oraz troska o sprawy materialne. Zostanie także opisane życie religijne oraz fundatorzy i osoby uhonorowane przez władzę diecezjalną za zasługi dla parafii. W końcowej części artykułu zostaną przedstawione osoby duchowne i konsekrowane, które pochodzą z ciepieńskiej parafii.

1. Przynależność do jednostek administracji państwowej, kościelnej i ludność parafii

Parafia Ciepień znajduje się w północno-zachodniej części ziemi dobrzyńskiej, zamkniętej rzekami: Wisłą, Drwęcą i Skrwą. Rzeźba terenu jest urozmaicona, bowiem występują tutaj rynny subglacjalne, kemy oraz oczka wodne, stawy, jeziora, np. Jezioro Klonowskie, Jezioro Ciepieńskie. Szczególną atrakcją tych okolic są pola drumlinowe, będące unikatowymi formami polodowcowymi. Dlatego 16 czerwca 1983 r. uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej nr XX/92/83 utworzono tu Obszar Chroniony

¹ A. Pawiński, *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. 1: *Wielkopolska*, Warszawa 1882, s. 328; M. Smoleński, *Cztery kościoły w ziemi dobrzyńskiej*, Lwów 1869, s. 89; M. Krajewski, *Okolica z „Dobrzyńską Częstochową”*, Brodnica – Zbójno – Obory 2016, s. 46–47.

Krajobrazu Drumliny Zbójeńskie, w obrębie którego znalazła się część terenu parafii Ciepień².

1.1. Położenie w administracji państwowej i przynależność kościelna

W ciągu ponad 40 lat istnienia parafii w Ciepieniu jej przynależność w ramach administracji państwowej ulegała pewnym zmianom. I tak do 1999 r. należała do województwa wrocławskiego, natomiast po wprowadzeniu 1 stycznia 1999 r. nowego podziału administracyjnego kraju obszar parafii wszedł w skład nowo utworzonego województwa kujawsko-pomorskiego³. Wioski tworzące parafię należą do dwóch powiatów i trzech gmin; do powiatu golubsko-dobrzyńskiego i gminy Zbójno należą: Ciepień, Adamki, Klonowo, Podolina i Zosin, do powiatu lipnowskiego i gminy Chrostkowo: Kawno i Sikorki, a do gminy Kikół w tym samym powiecie: Zajeziórze⁴.

Ciepień, zanim stał się samodzielną parafią, należał wraz z kilkoma okolicznymi wioskami do parafii Działyń, której teren miał podłużny kształt i kościół parafialny znajdował się w jednym końcu parafii, a kilka wiosek w drugim, dlatego ich mieszkańcy mieli do kościoła kilkanaście kilometrów, np. z Podoliny 12 km, z Kawna 10 km. W tej sytuacji część wiernych uczęszczała na nabożeństwa do sąsiednich parafii, należących do diecezji płockiej, ponieważ mieli do kościoła w tych parafiach bliżej i lepszą drogę, np. w Rużu, Chrostkowie, Oborach⁵.

Parafia w Ciepieniu początkowo należała do dekanatu lipnowskiego. W wyniku zmian przeprowadzonych w diecezji wrocławskiej w 1996 r., a związanych z utworzeniem dekanatu lubickiego, dokonano istotnej korekty granic dekanatów: lipnowskiego i czernikowskiego. Powstanie dekanatu lubickiego wiązało się ze zmniejszeniem terytorium dekanatu czernikowskiego. W tej sytuacji włączenie parafii w Ciepieniu do dekanatu czernikowskiego stanowiło w pewnym sensie rekompensatę za straty terytorialne i pozwoliło na zachowanie bardziej zrównoważonej struktury administracyjnej tego dekanatu⁶. Od tego czasu parafia funkcjonuje

² <https://www.bip.zbojno.pl/539,lokalizacja-i-charakterystyka> [17.01.2026].

³ Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa, Dz.U. 1998, nr 96, poz. 603.

⁴ *Diecezja wrocławska 2000*, Wrocław 2001, s. 186.

⁵ Archiwum Parafii Działyń, Kronika parafii Działyń, s. 4.

⁶ J. Gręźlikowski, *Dziekani w ustawodawstwie synodalnym diecezji wrocławskiej*, PrKan, 52(2009), nr 1–2, 2009, s. 285.

w ramach dekanatu czernikowskiego⁷. Jako jednostka administracyjna sąsiaduje z parafiami w: Działyniu (7 km), Kikole (7 km), Mazowszu (8 km), Trutowie (6 km), Chrostkowie (9 km), Oborach (6 km) i Rużu (7 km), ostatnie trzy parafie należą do diecezji płockiej⁸.

1.2. Ludność

Od momentu erygowania parafii w Ciepieniu jej struktura wyznaniowa miała charakter niemal całkowicie jednolity. Zdecydowana większość mieszkańców należała do Kościoła rzymskokatolickiego, a w praktyce aż do końca lat dziewięćdziesiątych XX w. wszyscy wierni deklarowali przynależność do tego wyznania⁹. W dostępnych materiałach źródłowych brak jest informacji o obecności na terenie parafii w pierwszych latach jej funkcjonowania przedstawicieli innych wyznań lub wspólnot religijnych. Pewne zmiany zaczęły być odnotowywane dopiero na początku XXI w., kiedy to po raz pierwszy na terenie parafii pojawiły się trzy rodziny Świadków Jehowy¹⁰. W kolejnych latach nastąpiło zmniejszenie liczby osób należących do tej wspólnoty wyznaniowej – w 2008 r. na terenie parafii była już tylko jedna taka rodzina¹¹. Taki stan utrzymywał się niezmiennie do 2018 roku¹². Jak więc widać, ta odmiennosc wyznaniowa miała charakter marginalny i nie wpłynęła istotnie na ogólny obraz wyznaniowy parafii, która nadal pozostawała w zdecydowanej większości rzymskokatolicka.

O przywiązaniu mieszkańców do Kościoła mogą świadczyć liczne kapliczki i krzyże znajdujące się na skrzyżowaniu dróg w poszczególnych wioskach należących do tej parafii. Część z nich powstała jeszcze w XIX w., niektóre po II wojnie światowej, a inne w drugiej połowie XX wieku. Według danych z 2006 r. w parafii były dwa krzyże i siedem kapliczek przydrożnych¹³.

⁷ RDWł, 2020, s. 232.

⁸ RDWł, 1991, s. 384.

⁹ AKDWł, Akta parafii Ciepień od 1994 (APC od 1994), Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną w 1995 r.

¹⁰ Tamże, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 14 VI 2004 r.

¹¹ Tamże, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 20 IV 2008 r.

¹² Tamże, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 20 V 2018 r.

¹³ RDWł, 2006, s. 243.

Liczba wiernych w parafii Ciepień od początku jej istnienia wykazywała znaczne zmiany w liczbie mieszkańców, co było spowodowane przemianami społecznymi, m.in. procesami migracyjnymi zachodzącymi na terenach wiejskich. W momencie powstania parafii w 1984 r. wspólnota liczyła około 1400 wiernych, a w 1991 r. już tylko 1327 mieszkańców. W kolejnych latach następował systematyczny spadek liczby parafian: w 1995 r. było ich 1270, w 2006 r. – 1195, w 2011 r. – 1000, a w 2019 r. – 960 wiernych, tyle samo wiernych było też w 2021 roku¹⁴. Tendencja ta potwierdza ogólny proces zmniejszania się liczebności wspólnot parafialnych, charakterystyczny, jak wcześniej wspomniano, dla obszarów wiejskich, związany z migracją młodszych pokoleń do większych ośrodków miejskich oraz postępującym starzeniem się społeczeństwa i jego wymieraniem. Ksiądz Sławomir Bącela, obecny proboszcz parafii, tak charakteryzował w 2018 r. to zjawisko: „Wierni borykają się z ciężką pracą na roli. Małe gospodarstwa «wchłaniane» są przez te duże, co sprawia, iż młodzież wyjeżdża, pozostają osoby w podeszłym wieku. A to przekłada się na sferę życia rodzinnego, duchowego, parafialnego”¹⁵. Wikariusz generalny ks. Wojciech Frątczak w jednym ze sprawozdań powizytacyjnych napisał: „Parafia Ciepień należy do parafii małych i wymierających. 30% [mieszkańców] parafii to ludzie po siedemdziesiątym roku życia. Zimą wiele wiosek po opadach śniegu jest odcięta od świata i starsi ludzie nie mają szans przyjscia do kościoła”¹⁶.

Tę zmniejszającą się liczbę parafian doskonale można zaobserwować w liczbie udzielanych chrztów i zawieranych małżeństw. I tak w pierwszych latach funkcjonowania parafii liczba chrztów utrzymywała się na stosunkowo wysokim poziomie, osiągając w drugiej połowie lat osiemdziesiątych XX wieku około 25–32 rocznie. Od połowy lat dziewięćdziesiątych tegoż wieku nastąpiło jednak systematyczne zmniejszanie się tej liczby, najczęściej do poziomu 10–18 chrztów rocznie, a w 2023 r. ochrzczonych było tylko dziewięcioro dzieci¹⁷.

¹⁴ AKDWI, APC od 1994, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną w 1995 r.; tamże, Statystyka parafialna, stan na 31 XII 2021 r.; RDWI, 1991, s. 384; 2006, s. 242; 2011, s. 300; 2019, s. 145.

¹⁵ AKDWI, APC od 1994, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 20 V 2018 r.

¹⁶ Tamże, Sprawozdanie powizytacyjne z wizytacji kanonicznej przeprowadzonej z upoważnienia bp. S. Gębickiego przez wikariusza generalnego diecezji włocławskiej ks. Wojciecha Frątczaka.

¹⁷ AKDWI, APC 1984–1994, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną (1991); APC od 1994: Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną

W przypadku zawieranych małżeństw liczba ślubów w latach osiemdziesiątych i na początku dziewięćdziesiątych XX wieku kształtowała się na poziomie około 8–16 rocznie, natomiast od końca lat dziewięćdziesiątych tegoż wieku nastąpił ich systematyczny spadek i w pierwszych dwóch dekadach XXI w. były udzielane 3–8 śluby rocznie¹⁸. Tendencja ta to skutek licznych procesów społecznych, związanych m.in. z przemianami obyczajowymi, odkładaniem decyzji o zawarciu małżeństwa, wzrostem liczby związków niesakramentalnych oraz postępującą sekularyzacją.

Kiedy te dane, a zwłaszcza dotyczące chrztów, zestawimy z liczbą pogrzebów, wyraźnie widać, że w parafii Ciepień nie ma zastępowalności pokoleń. Poza kilkoma pierwszymi latami istnienia parafii liczba pogrzebów utrzymuje się na stosunkowo wysokim poziomie, bo 18–21 rocznie¹⁹.

Trzeba też zaznaczyć, że od początków istnienia parafii zauważalnym problemem społecznym była bieda oraz występujący alkoholizm²⁰.

Tereny parafii Ciepień zamieszkują głównie rolnicy, którzy są właścicielami gospodarstw rolnych. Dominuje uprawa zbóż, tj. pszenicy, jęczmienia, pszenżyta, które stanowią zaplecze paszowe dla produkcji zwierzęcej. Występuje też uprawa roślin okopowych, m.in. ziemniaków, buraków cukrowych. W hodowli zwierząt dominuje chów bydła mlecznego i trzody chlewnej²¹.

Na terenie parafii jest tylko jeden sklep spożywczy w Klonowie, a także komercyjne Łowisko Ciepień, znane też jako Karpiowa Ostoja.

w 1995 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 14 VI 2004 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 20 IV 2008 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 11 V 2013 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 20 V 2018 r.; Statystyka parafialna stan na 31 XII 2023 r.

¹⁸ AKDWI, APC 1984–1994, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 15 IV 1991 r.; APC od 1994: Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną w 1995 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 14 VI 2004 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 20 IV 2008 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 11 V 2013 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 20 V 2018 r.; Statystyka parafialna stan na 31 XII 2023 r.

¹⁹ Tamże. W pierwszych dwóch latach istnienia parafii (1984–1986), a zwłaszcza w roku 1984, liczba pochówków była wyjątkowo niska i nie przekraczała kilku rocznie. Wynikało to przede wszystkim z faktu, że wielu parafian wciąż chowało swoich bliskich na cmentarzach w Działyniu i Kikole, gdzie m.in. posiadali rodzinne grobowce.

²⁰ AKDWI, APC od 1994, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną w 1995 r.

²¹ <https://www.bip.zbojno.pl/539,lokalizacja-i-charakterystyka> [15.01.2026].

2. Troska duszpasterzy o budowę kościoła i rozwój religijny i materialny parafii

Starania o budowę w Ciepieniu miejsca kultu kolejni proboszczowie parafii w Działyniu rozpoczęli już, jak wcześniej wspomniano, na początku lat pięćdziesiątych XX wieku. Jednak ówczesne władze PRL wychodziły z założenia, że liczba kościołów i kaplic w Polsce jest wystarczająca. Stąd wszystkie prośby kierowane do władz wojewódzkich i centralnych spotykały się ze zdecydowaną odmową. Arcybiskup Marian Przykucki wspominając okres realnego socjalizmu, stwierdził: „Wydawanie pozwoleń na budowę kościołów było tak utrudnione, że wyglądało to na akt wyjątkowej łaski Państwa, a nie na realizację konstytucyjnych równości wszystkich obywateli”²².

2.1. Starania o uzyskanie zgody na budowę miejsca kultu w Ciepieniu

Starania o budowę w Ciepieniu miejsca kultu rozpoczęły się od pisma ks. Sylwestra Janiaka do Kurii Diecezjalnej Włocławskiej z 19 listopada 1953 r., w którym przedłożył prośbę o zezwolenie na trzynowanie, czyli odprawianie trzeciej mszy świętej w niedziele w domu państwa Witkowskich (później Dąbkowskich) w Ciepieniu²³. Kuria wyraziła zgodę do końca 1954 r. i pierwsza msza została odprawiona 29 listopada 1953 roku. Udział wiernych we mszach świętych był tak duży, że choć pokój w domu państwa Witkowskich mógł pomieścić 150 osób, to każdej niedzieli uczestniczyło w nabożeństwie ponad 300 wiernych²⁴.

Sytuacja ta skłoniła ks. S. Janiaka do podjęcia starań o uzyskanie zgody na budowę w Ciepieniu kaplicy filialnej. Dlatego 1 kwietnia 1954 r. wystosował w tej sprawie prośbę do kurii diecezjalnej o interwencję w Wojewódzkiej Radzie Narodowej w Bydgoszczy²⁵. Również mieszkańcy Ciepienia, Kawna, Zosina i Podoliny wysyłali petycje oraz podejmowali własne inicjatywy, jak np. odremontowanie i adaptację na kaplicę budynku państwa Dąbkowskich²⁶. Jednak władze komunistyczne odrzuciły wnioski,

²² R. Gryz, *Pozwolić czy nie? Władze PRL wobec budownictwa katolickich obiektów sakralnych w latach 1971–1980*, Kielce 2007, s. 102.

²³ AKDWł, Akta parafii Działyn (APD) 1945–1963, pismo z dn. 19 XI 1953 r.

²⁴ Tamże, Pismo z dn. 23 I 1954 r.

²⁵ Ks. Janiak już wcześniej podejmował próby uzyskania zgody na budowę kaplicy w urzędach w Lipnie i Rypinie, ale okazało się, że prośbę musi wystosować Kuria Diecezjalna Włocławska.

²⁶ AKDWł, APD 1945–1963, Prośba z 1 IV 1954 r.

argumentując brakiem spełnienia formalnych wymogów; doprowadziło to do zawieszenia w czerwcu 1954 r. odprawiania mszy świętych w Ciepieniu²⁷.

W kolejnych latach ksiądz proboszcz, parafianie i kuria diecezjalna wysyłali liczne petycje do władz państwowych, m.in. 16 marca 1955 r. kuria diecezjalna wysłała pismo do dyrektora Urzędu ds. Wyznań w Warszawie Jana Izydorczyka, a w 1957 r. wysłano petycję do Prezydium Rady Narodowej w Golubiu-Dobrzyniu podpisaną przez 41 parafian, ale nie przyniosły one zmiany stanowiska władz²⁸. Ksiądz S. Janiak na kilka miesięcy przed swoim odejściem z parafii wystosował pismo do kurii diecezjalnej z ponowną prośbą do Wojewódzkiego Urzędu ds. Wyznań o uzyskanie zgody na odprawianie w niedzielę mszy świętej w Ciepieniu. Prośbę swoją m.in. uzasadniał: „Lud tutejszy jest bardzo religijny i wykazuje dużo hartu i zaparcia, gdy po tym bloku 8–10 km spieszy na niedzielne nabożeństwo [...], ale większość dziatwy i starców z tamtych stron mimo najlepszych chęci nie jest w stanie spełnić obowiązku uczestniczenia w mszy św. niedzielnej”²⁹.

Niestety, następca ks. S. Janiaka, ks. Edward Smolarek (od czerwca 1957 r.) zrezygnował z dalszych prób uzyskania zgody na odprawianie mszy świętej w Ciepieniu, co uzasadniał m.in. brakiem odpowiedniego budynku oraz trudnościami związanymi z organizacją pracy duszpasterskiej w dwóch miejscach: Działyniu i Ciepieniu (w parafii nie było wikariusza)³⁰. W tej sytuacji sprawa budowy kaplicy filialnej w Ciepieniu została odłożona na kilkanaście lat.

Do sprawy powrócono w marcu 1972 r., kiedy mieszkańcy wioski Podolina wysłali petycję do kurii diecezjalnej z prośbą o zgodę na przyłączenie ich wioski do parafii w Oborach, należącej do diecezji płockiej. Argumentowali ją niewielką odległością (5 km) do parafii w Oborach, gdy tymczasem do kościoła parafialnego w Działyniu mają 12 km, co sprawiało, że wiele osób, zwłaszcza starszych i dzieci, tylko kilkanaście razy w roku uczestniczyło we mszy świętej w swojej parafii. Petycja, którą podpisało 39 osób, spotkała się z negatywną odpowiedzią kurii diecezjalnej, co zostało uzasadnione niemożliwością z przyczyn formalnych przeniesienia Podoliny do innej diecezji³¹.

²⁷ Tamże, Pismo WRN w Bydgoszczy z dn. 29 IV 1954 r.

²⁸ Tamże, Pismo z dn. 16 III 1955 r.; tamże, Petycja do Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Golubiu Dobrzyniu.

²⁹ Tamże, Prośba do Kurii Diecezjalnej Włocławskiej z dn. 4 IV 1957 r.

³⁰ Tamże, Prośba do Kurii Diecezjalnej Włocławskiej z dn. 12 V 1957 r.

³¹ AKDWI, APD 1964–1982, Pisma z dn. 12 III i 6 VII 1972 r.

W listopadzie 1980 r. proboszcz ks. Mieczysław Rydecki skierował pismo do kurii diecezjalnej, w którym uzasadniał konieczność budowy kaplicy filialnej w Ciepieniu, ponieważ mogłoby z niej korzystać ok. 1000 osób, m.in. napisał: „Parafian z wiosek Podolina, Zosin, Kawno nie widuję w kościele wcale, zwłaszcza tych mniej gorliwych. Z Ciepienia, Klonowa i części Adamek od strony Ciepienia widuję bardzo rzadko, ponieważ z tamtego regionu parafii nie ma regularnej komunikacji samochodowej”³².

Przełom nastąpił, kiedy proboszczem w parafii Działyn został ks. Jan Talaska (1983–1984). Podjął on, poczynawszy od 16 marca 1983 r., zdecydowane działania na rzecz budowy kaplicy filialnej³³. Trzeba zaznaczyć, że spotkał się z życzliwą postawą wielu mieszkańców Ciepienia i okolicznych wiosek. Mógł więc rozpocząć formalne starania o pozwolenie na budowę kaplicy³⁴. Zwrócił się w tej sprawie do Gminnej Rady Narodowej w Zbójnie, która w piśmie do wojewody wrocławskiego pozytywnie zaopiniowała celowość budowy kaplicy, ponieważ mogłaby obsługiwać ok. 1200 osób z kilku okolicznych miejscowości³⁵. Władze wojewódzkie wyraziły w kwietniu 1983 roku wstępną zgodę na budowę³⁶. Po zgromadzeniu przez ks. Talaskę wszystkich dokumentów Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego we Wrocławku 8 maja 1984 r. potwierdziło wcześniejszą decyzję. W tej sytuacji ks. Talaska rozpoczął gromadzenie materiałów budowlanych, tym bardziej że Danuta i Jerzy Dąbkowscy, mieszkańcy Ciepienia, przekazali parafii w formie darowizny działkę o powierzchni 0,47 ha pod nową kaplicę oraz cmentarz³⁷. Natomiast Kazimierz Kępiński, mieszkaniec Ciepienia, wydzierżawił na pięć lat 0,10 ha ziemi na zaplecze budowy³⁸.

³² Tamże, pismo do Kurii Diecezjalnej we Wrocławku z dn. 7 XI 1980 r.

³³ AKDWI, APC 1984–1994: Pismo z dn. 7 IX 1987 r.; Parafia Ciepień – jej początki.

³⁴ Tamże, Pismo do Naczelnika Gminnej Rady Narodowej w Zbójnie z dn. 16 III 1983 r.

³⁵ Tamże, Pismo Naczelnika Gminnej Rady Narodowej w Zbójnie z dn. 7 IV 1983 r.

³⁶ AKDWI, APD 1983–1995, Prośby z 16 III i 6 VI 1983 r.; Relacja ks. dr. Piotra Dykowskiego przekazana aut. art. 15 I 2025 r.

³⁷ AKDWI, APC 1984–1994: Pismo z dn. 24 III 1984 r.; Powiadomienie z dn. 5 IV 1984 r. Akt notarialny został spisany 14 VI 1984 r. w Rypinie przed notariuszem Feliksem Dąbrowskim; Pismo z dn. 28 maja 1990 r. Państwo Dąbkowscy byli właścicielami mniejszej części działki, a drugiej jej części był Kazimierz Kępiński. Przed podpisaniem aktu notarialnego doszło między stronami do porozumienia i D. i J. Dąbkowscy przekazali K. Kępińskiemu część swojej ziemi w innym miejscu. Akt notarialny był więc sporządzony na całą działkę.

³⁸ Tamże, Pismo z dn. 28 IV 1984 r.

Biskup włocławski Jan Zaręba mianował 30 czerwca 1984 r. ks. Jana Frączka wikariuszem parafii w Działyniu z obowiązkiem budowy kościoła w Ciepieniu i tworzenia samodzielnego ośrodka duszpasterskiego³⁹. Jak wspomina ks. J. Frączek, był on trochę zdezorientowany zastaną sytuacją, bo kiedy pojechał zobaczyć miejsce, gdzie miał być wybudowany kościół, zobaczył pole z rosnącym na nim zbożem. Natomiast bardzo pozytywnie zaskoczyło go serdeczne przyjęcie przez miejscową ludność⁴⁰.

Ksiądz Frączek z wielkim zapałem przystąpił do tworzenia nowego ośrodka duszpasterskiego. W prywatnym domu Władysławy i Stanisława Maćkiewiczów odprawiał msze święte, w których uczestniczyło liczne grono wiernych. Zatrzymał się także o lekcje katechezy, które odbywały się: w Zajeźdźcu w Klubie Rolnika, w Kawnie u p. Marianny i Adama Zielińskich, a w Klonowie, do chwili wybudowania salki katechetycznej w Ciepieniu, u Stanisławy i Władysława Gabrychowiczów⁴¹.

Przystąpił również do gromadzenia materiałów budowlanych, z czym miał duże trudności, zwłaszcza ze strony zarządu Gminnej Spółdzielni w Rypinie, która nie chciała przyznawać materiałów. Natomiast z wielką pomocą spotkał się ze strony Gminnej Spółdzielni w Zbójnie.

Prace budowlane postępowały bardzo szybko, bo już po roku został postawiony budynek, w którym mieściła się kaplica, zakrystia, salka katechetyczna i plebania. Pierwszą mszę świętą ks. Frączek odprawił 22 lipca 1985 r. już w nowej kaplicy⁴².

W dniu 1 września 1984 r. bp Jan Zaręba ustanowił ośrodek duszpasterski w Ciepieniu, który obejmował miejscowości z parafii Działyn: Adamki, Ciepień, Kawno, Klonowo, Podolina i Zosin i z parafii Kikół: Zajeździe i Sikorki. Odtąd miały być przy kaplicy filialnej sprawowane wszystkie czynności duszpasterskie i posługi religijne, nie wyłączając chrztów, ślubów i pogrzebów⁴³. Życie duszpasterskie w Ciepieniu zaczęło

³⁹ Tamże, Pismo z dn. 7 IX 1987 r.; Parafia Ciepień – jej początki.

⁴⁰ Relacja ks. Jana Frączka przekazana aut. art. 16 I 2026 r.

⁴¹ Relacja Małgorzaty Iglewskiej z Rembiochy przekazana aut. art. 2 I 2025 r.

⁴² Relacja ks. Jana Frączka przekazana aut. art. 16 I 2026 r. Wkrótce kaplica została wyposażona w: drewniany ołtarz główny, tabernakulum pancerne na drewnianej podstawie, ambonkę-pulpit, drewniany krzyż, obraz Matki Bożej Częstochowskiej, na ścianach były stacje Drogi krzyżowej wypalone w drewnie, dwa obrazy: Jana Pawła II (gobelin) i Miłosierdzia Bożego. W wieżyczce budynku był jeden dzwon.

⁴³ AKDWI, APD 1983–1995, Dekret z 22 VIII 1984 r.; AKDWI, APC 1984–1994: Pismo z dn. 7 IX 1987 r.; Pismo z dn. 7 IX 1987 r.; Parafia Ciepień – jej początki.

Obszar parafii Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Ciepieniu

więc przebiegać według tradycyjnego rytmu, jedynie, jak wspomina ks. J. Frączek, było mało pogrzebów, ale to dlatego, że mieszkańcy na ogół chowali swoich bliskich w rodzinnych grobach, znajdujących się na cmentarzach w Działyniu i Kikole⁴⁴.

Znalazła się jednak grupa niezadowolonych osób, którzy nie chcieli

należać do mającej powstać parafii w Ciepieniu. I tak, 39 osób zamieszkałych w Adamkach wystosowała 26 sierpnia 1984 r. petycję do Kurii Diecezjalnej Włocławskiej, w której domagali się, aby ich wioska w dalszym ciągu należała do parafii w Działyniu, ponieważ bliżej im do tamtejszego kościoła parafialnego niż do

mającego powstać kościoła w Ciepieniu. Ich prośba nie została jednak uwzględniona⁴⁵.

Do parafii w Ciepieniu nie chciało także należeć 16 rodzin z Zajeziorza. W tej sprawie napisali do Kurii Diecezjalnej Włocławskiej list, pod którym podpisali się wszyscy protestujący. Swoje niezadowolenie uzasadniali m.in. tak: „Nie uchylamy się, żeby powstała parafia w Ciepieniu. Nam jednak lepiej pasuje dojazd do Kikoła. Do tej parafii należeli nasi dziadowie, pradiadowie, rodzice, więc i my, przywiązani do parafii Kikół, nie chcemy, żeby nas odłączono”⁴⁶. Trzeba podkreślić, że dzięki pojednawczej postawie ks. Frączka wszystkie sprawy konfliktowe zostały zakończone pozytywnie⁴⁷.

Wkrótce ksiądz Frączek przystąpił do kompletowania dokumentacji potrzebnej do rozpoczęcia budowy kościoła, a 23 grudnia 1984 r. bp J. Zaręba erygował parafię Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Ciepieniu,

⁴⁴ Relacja ks. Jana Frączka przekazana aut. art. 16 I 2026 r.

⁴⁵ AKDWI, APD 1983–1995, Prośba z dn. 26 VIII 1984 r.

⁴⁶ Tamże, Pismo do Kurii Diecezjalnej z dn. 18 XII 1984 r.

⁴⁷ Relacja ks. Jana Frączka przekazana aut. art. 16 I 2026 r.

której administratorem został ks. Jan Frączek⁴⁸. Nie sprawował tej funkcji zbyt długo, bo na mocy dekretu bp. Zaręby (19 listopada 1986 r.) został przeniesiony do Mąkolna, ale wcześniej zdążył przygotować wszystko, co było potrzebne do budowy kościoła, łącznie z częścią materiałów budowlanych⁴⁹. Trzeba dodać, że ks. Frączek zostawił na koncie bankowym parafii 469 000 zł (przed denominacją)⁵⁰. Następcą ks. Jana Frączka został ks. Paweł Hejne, który wcześniej był wikariuszem w Chodczu⁵¹.

2.2. Budowa kościoła

Ksiądz Paweł Hejne na wiosnę 1987 r. (17 kwietnia) rozpoczął budowę kościoła, którego projektantem był wrocławski architekt mgr inż. Jerzy Kociołowicz⁵², kierownikiem budowy mgr inż. Jan Strzelecki, a majstrami murarskimi bracia: Sławomir i Tadeusz Makowscy⁵³.

Dnia 6 października 1987 r. biskup pomocniczy diecezji wrocławskiej Roman Andrzejewski wmurował kamień węgielny, który został wyjęty z fundamentów bazyliki jasnogórskiej i poświęcony 12 czerwca 1987 r. przez Jana Pawła II w czasie trzeciej pielgrzymki do ojczyzny. Warto dodać, że ceremonia ta odbyła się wewnątrz częściowo wzniesionych murów kościoła. Wydarzenie to zostało uwiecznione wmurowaniem tablicy przy wejściu do zakrystii⁵⁴.

Trzeba podkreślić, że ksiądz Hejne w trakcie budowy napotykał na coraz większe kłopoty z pozyskaniem funduszy, tym bardziej że ofiary od parafian z każdym rokiem były niższe, co było spowodowane ubożeniem mieszkańców wsi. I tak w roku 1987 zebrał od wiernych 3400 tys. zł, a rok później już tylko 1200 tys. zł⁵⁵. Należy dodać, że Kuria Diecezjalna

⁴⁸ *Dekret erekcji parafii NMP Królowej Polski w Ciepieniu*, KDWi, 67(1984), s. 255. Była 285. parafią w diecezji wrocławskiej.

⁴⁹ *Personalialia*, KDWi, 70(1987), s. 34. Przeniesienie ks. Frączka do Mąkolna było dla niego awansem, bo parafia ta liczyła 2550 wiernych.

⁵⁰ AKDWi, APC 1984–1994, Protokół zdawczo-odbiorczy przy opuszczaniu i przejmowaniu parafii Ciepień, dn. 18 XI 1986 r.

⁵¹ *Personalialia*, KDWi, 70(1987), s. 34.

⁵² Architekt Jerzy Kociołowicz (1940–2022) był projektantem m.in. wielu kościołów i innych obiektów kościelnych w kraju i za granicą, a przede wszystkim w diecezji wrocławskiej (W. Kubiak, *Kociołowicz Jerzy*, w: WiSb, t. 10, Wrocław 2023, s. 99–101).

⁵³ AKDWi, APC 1984–1994: Pismo z dn. 7 IX 1987 r.; Parafia Ciepień – jej początki.

⁵⁴ *Wmurowanie kamienia węgielnego pod nowy kościół w parafii Ciepień*, KDWi, 70(1987), s. 275. Na tablicy został umieszczony napis: „Kamień węgielny wmurował 6 X 1987 r. biskup Roman Andrzejewski administrator diecezji wrocławskiej”.

⁵⁵ AKDWi, APC 1984–1994, Pismo z dn. 18 IX 1988 r.

Włocławska w zasadzie każdego roku starała się wspierać finansowo budowę kościoła, np. w 1988 r. z Diecezjalnego Funduszu Intencji Biniowanych przeznaczyła na ten cel 280 tys. zł (kwota przed denominacją)⁵⁶, natomiast w 1995 r. 2500 zł (kwota po denominacji) z Diecezjalnego Funduszu Budowy Kościołów⁵⁷.

Mimo tych trudności kościół został wzniesiony dość szybko, bo w przeciągu czterech lat. Poświęcił go w dniu 4 maja 1991 r. biskup włocławski Henryk Muszyński⁵⁸, a wcześniej, bo 22 lipca 1989 r., poświęcił dzwony⁵⁹.

Kościół został zbudowany z kamienia i czerwonej cegły, przykryty dachem z ostrym dwustronnym spadem, pokryty blachą. Nad wejściem do kościoła znajduje się wieża z żelbetonu, w której umieszczone są dwa dzwony. Wnętrze kościoła jest zwężone ku ołtarzowi i wsparte na żelbetonowych filarach. Na ścianach są umieszczone ceramiczne stacje Drogi krzyżowej, wykonane przez rzeźbiarza Antoniego Bisagę. Jego dziełem jest też duży krzyż z postacią Ukrzyżowanego, który znajduje się w prezbiterium. W kościele jest dziesięć okien, w których są witraże wykonane w pracowni Marka Poczwardowskiego w Inowrocławiu⁶⁰.

Ksiądz Hejne po wybudowaniu kościoła i po jego konsekracji wybudował także plebanię⁶¹. Zapewne wszystkie podjęte prace nadszarpięły jego zdrowie, bo od grudnia 2003 r. posługę duszpasterską w jego zastępstwie pełnił administrator ks. Sławomir Bącela. Ksiądz Paweł Hejne zmarł 26 maja 2004 r. w szpitalu w Lipnie w 56. roku życia i 31. roku kapłaństwa. Został pochowany na cmentarzu w Ciepieniu⁶².

2.3. Troska o kościół proboszcza ks. Sławomira Bąceli

Na mocy dekretu biskupa włocławskiego Wiesława Meringa z 27 maja 2004 r. urząd proboszcza objął dotychczasowy administrator ks. Sławomir Bącela⁶³. Wraz z przejściem odpowiedzialności duszpasterskiej przejął

⁵⁶ Tamże: Pismo z dn. 19 VII 1988 r.; Pismo z dn. 29 IX 1988 r.; Pismo z dn. 11 XI 1988 r.

⁵⁷ AKDWI, APC od 1994: Pismo z dn. 31VIII 1995 r.; Pismo z dn. 21XI 1995 r.

⁵⁸ *Poświęcenie kościoła parafialnego w Ciepieniu*, KDWI, 74(1991), s. 130–131.

⁵⁹ AKDWI, APC 1984–1994, Zaproszenie na uroczystości w parafii Ciepień.

⁶⁰ RDWI, 1991, s. 384–385.

⁶¹ AKDWI, APC 1984–1994, Protokół wizytacji parafii pw. NMP Królowej Polski w Ciepieniu przeprowadzonej 25 IV 1991 r. przez ks. S. Kalisza, dziekana dekanatu lipnowskiego.

⁶² *Śp. ks. Paweł Hejne*, KDWI, 87(2004), s. 276.

⁶³ AKDWI, APC od 1994, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 14 VI 2004 r.

również znaczne zaległości finansowe parafii, których uregulowanie stało się jednym z jego pierwszych i najpilniejszych zadań.

Ksiądz Bącela objął parafię w szczególnym momencie jej historii. Na ścianach kościoła zaczęły pojawiać się pęknięcia, wieża kościelna wymagała konserwacji, również nagłośnienie kościoła wymagało wymiany⁶⁴. Nic więc dziwnego, że pierwsze miesiące posługi upłynęły ks. Bąceli na intensywnych pracach porządkowych i zabezpieczających. Uporządkowano teren przykościelny i wokół plebanii, odnowiono kaplicę pogrzebową urządzoną w dawnej plebanii, wymieniono bramę i furtkę cmentarną, odnowiono krzyż misyjny oraz dwa klęczniki w kościele.

W kolejnych latach, do 2008 r., wykonano ogrodzenie cmentarza, wymieniono nagłośnienie, zakupiono organy kościelne, przeprowadzono konserwację drzwi wejściowych do kościoła i kaplicy, dokonano renowacji naczyń liturgicznych, położono kostkę brukową przed plebanią, częściowo wymieniono okna na plebanii oraz zainstalowano nowy piec grzewczy. Istotnym przedsięwzięciem było także zorganizowanie w starej plebanii salki rekreacyjnej dla dzieci i młodzieży. Do 2013 r. kontynuowano prace modernizacyjne przy plebanii, obejmujące kolejną częściową wymianę okien, wykonanie nowych schodów oraz montaż barierek.

W sprawozdaniu powizytacyjnym z 2013 r. biskup Wiesław Mering z dużym uznaniem odniósł się do pracy proboszcza ks. Bąceli, podkreślając doprowadzenie wnętrza kościoła do „prawdziwej harmonii i ładu”, jak również gruntowną przemianę plebanii, która „z dość obskurnego domu wielkim staraniem księdza proboszcza została doprowadzona do porządku”⁶⁵.

W kolejnych latach, aż do 2018 r., przeprowadzono jedne z najbardziej wymagających technicznie robót: odwodnienie kościoła, zabezpieczono ściany przed pęknięciami i wykonano elewację zewnętrzną, uporządkowano teren wokół świątyni i parking, zabezpieczono i pomalowano wszystkie budynki parafialne, wraz z plebanią, oraz wykonano z granitu nowe schody prowadzące na chór⁶⁶. W sprawozdaniu powizytacyjnym

⁶⁴ Tamże, Protokół wizytacji kanonicznej przeprowadzonej przez pomocniczego biskupa wrocławskiego Stanisława Gębickiego w parafii NMP Królowej Polski w Ciepieniu w dniu 27 czerwca 2004 r.

⁶⁵ Tamże, Sprawozdanie powizytacyjne z parafii NMP Królowej Polski w Ciepieniu, 25 czerwca 2013 r.

⁶⁶ Tamże, [Charakterystyka parafii z 2004 r.]; [Charakterystyka parafii z 2008 r.]; [Charakterystyka parafii z 20013 r.]; [Charakterystyka parafii z 2018 r.].

z 2018 r. można przeczytać: „Ks. proboszcz dobrze troszczy się o powierzoną mu parafię [...]. Należy podkreślić wspaniałą troskę ks. proboszcza o otoczenie kościoła, dookoła którego rośnie pięknie utrzymana zieleń”⁶⁷.

W ostatnich latach z inicjatywy ks. Bąceli zostało zainstalowane w kościele ogrzewanie promiennikowe oraz wybudowano nowe ogrodzenie wokół kościoła⁶⁸.

2.4. Życie religijne

Rytm życia religijnego w parafii Ciepień, podobnie jak w całym Kościele katolickim, wyznacza rok liturgiczny oraz wynikające z niego obowiązki religijne wiernych, m.in. uczestniczenie w niedzielnej i świątecznej mszy.

Porządek nabożeństw niedzielnych i świątecznych w parafii Ciepień ulegał w ciągu lat pewnym zmianom, dostosowywanym do warunków lokalnych oraz potrzeb duszpasterskich. W 1991 r. w niedzielę odprawiano trzy msze święte: o godz. 8.30, 10.00 oraz 12.00. W święta cywilnie zniesione Eucharystia była sprawowana o godz. 10.00 i 17.00, natomiast w dni powszednie o godz. 17.00 (zimą o godz. 16.00)⁶⁹. W 1995 r. zanotowano zmianę porządku nabożeństw niedzielnych – pozostawiono tylko dwie msze: o godz. 9.00 i 11.30⁷⁰. Układ ten, przy niezmiennych godzinach celebracji w dni powszednie i święta zniesione, utrzymuje się do dzisiaj.

Udział wiernych w niedzielnej Eucharystii wykazywał wyraźne zmiany. Gdy proboszczem parafii był ks. Paweł Hejne, następował systematyczny spadek frekwencji. W 1991 r. w liturgii uczestniczyło około 30–38% parafian, w 1995 r. – 27%, a w 2004 r. jedynie 20% wiernych⁷¹. Po objęciu parafii przez ks. Sławomira Bącelę nastąpiła stabilizacja niedzielnej

⁶⁷ Tamże, Sprawozdanie powizytacyjne z wizytacji kanonicznej przeprowadzonej z upoważnienia bp. S. Gębickiego, przez wikariusza generalnego ks. W. Frątczaka w dn. 27 czerwca 2018 r.

⁶⁸ Relacja ks. Sławomira Bąceli, proboszcza parafii w Ciepieniu przekazana aut. art. 22 II 2026 r.

⁶⁹ AKDWI, APC 1984–1994, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 15 IV 1991 r.

⁷⁰ AKDWI, APC od 1994, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną w 1995 r.

⁷¹ AKDWI, APC 1984–1994, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 15 IV 1991 r.; APC od 1994: Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z 1995 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 14 VI 2004 r.

frekwencji. W 2008 r. uczestnictwo wiernych wzrosło do 30%, w 2013 r. utrzymywało się na poziomie 25–30%, a w 2018 r. osiągnęło około 35%. Od tego czasu udział parafian w niedzielnej Eucharystii pozostaje względnie stały, mieszcząc się w przedziale 25–35%⁷².

Na stałe w rytm roku liturgicznego wspólnoty, oprócz mszy świętych, wpisały się rekolekcje wielkopostne i adwentowe. W materiałach źródłowych brak jest danych dotyczących tej formy życia religijnego parafii z początku jej istnienia. Z zachowanych dokumentów z początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku wiadomo, że ojciec karmelita z Obór przeprowadził 17 grudnia 1990 r. adwentowy dzień skupienia, a w dniach 3–5 marca 1991 r. (trzeci tydzień Wielkiego Postu) odbyły się rekolekcje wielkopostne⁷³. W kolejnych latach zachowywano podobny schemat duszpasterski: w 1995 r. rekolekcje wielkopostne trwały trzy dni w trzecim tygodniu Wielkiego Postu, natomiast w Adwencie organizowano dzień skupienia połączony ze spowiedzią⁷⁴.

Od początku XXI wieku rekolekcje wielkopostne najczęściej rozpoczynały się w piątą niedzielę Wielkiego Postu i trwały kilka dni, natomiast rekolekcje adwentowe odbywały się w drugą niedzielę Adwentu. I tak np. w 2004 r. rekolekcje wielkopostne głosił pochodzący z parafii Ciepień ks. Piotr Dykowski, w 2008 r. – ks. Janusz Śniegocki z diecezji płockiej, w 2018 r. – ks. Marek Trymers, proboszcz parafii w Chrostkowie⁷⁵.

Z rekolekcjami ściśle związany jest sakrament pokuty. Statystyki przystępowania do spowiedzi wielkanocnej potwierdzają zmienny poziom zaangażowania parafian korzystania z tego sakramentu. W 1991 r. obowiązek ten spełniło około 70% wiernych. W połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku odnotowano poprawę, bo w 1995 r. do sakramentu pokuty przystąpiło około 80% parafian. Jednak w kolejnych latach tendencja ta uległa zahamowaniu. W latach 2004 i 2008 liczba korzystających ze

⁷² Tamże: Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 20 IV 2008 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 11 V 2013 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 20 V 2018 r.

⁷³ AKDWI, APC 1984–1994, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z 15 IV 1991 r.

⁷⁴ AKDWI, APC od 1994, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną w 1995 r.

⁷⁵ Tamże: Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 14 VI 2004 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 20 IV 2008 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 11 V 2013 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 20 V 2018 r.

spowiedzi utrzymywała się na poziomie około 70%, a od 2013 r. spadła do poziomu ok. 60–65%⁷⁶. Dane te wskazują na stopniowe osłabianie tej praktyki sakramentalnej przez wiernych. Jak wcześniej wspomniano, zjawisko to wpisuje się w szerszy kontekst przemian społecznych oraz zachodzących na obszarach wiejskich procesów sekularyzacyjnych, które miały i nadal mają wpływ na kształtowanie religijności lokalnej społeczności.

Na pogłębianie religijności parafian wpływają okazjonalne wydarzenia, jak odpusty i misje. W parafii jest obchodzony jeden odpust (3 maja), związany ze świętem patronalnym parafii i kościoła – Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski, który gromadzi licznych parafian oraz gości z sąsiednich parafii.

Wielkim przeżyciem dla parafian były misje. Pierwsze zostały przeprowadzone w dniach 3–5 marca 1991 r. przez ojców kamilianów bezpośrednio przed konsekracją kościoła⁷⁷. Postawiono wtedy przy kościele krzyż misyjny. Kolejne misje w dniach 8–11 lutego 2004 r. prowadził pochodzący z parafii w Ciepieniu ks. Piotr Dykowski, student filologii klasycznej na KUL. W dniach 2–6 maja 2008 r. misje prowadził ks. Andrzej Ciapciński, proboszcz parafii w Szadku⁷⁸.

W parafii Ciepień wierni z dużym zaangażowaniem kultywują zwyczaje związane z uroczystością Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa. Szczególnym wyrazem religijności wspólnoty jest procesja Bożego Ciała, która co roku gromadzi liczne grono parafian i stanowi jedno z najważniejszych wydarzeń w kalendarzu liturgicznym parafii. Procesja wyrusza z kościoła parafialnego w kierunku skrzyżowania z drogą do Kawna, gdzie przy przystanku autobusowym przygotowywany jest pierwszy ołtarz. Następnie wierni powracają tą samą trasą, zatrzymując się kolejno przy następnych ołtarzach, a ostatni z nich usytuowany jest przy figurze znajdującej się w pobliżu parafialnego kościoła. Każdego roku odpowiedzialność za przygotowanie ołtarzy podejmują inne grupy parafian, m.in. mieszkańcy

⁷⁶ AKDWI, APC 1984–1994, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 15 IV 1991 r.; APC od 1994: Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną w 1995 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 14 VI 2004 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 20 IV 2008 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 11 V 2013 r.; tamże, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 20 V 2018 r.

⁷⁷ AKDWI, APC od 1994, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną w 1995 r.

⁷⁸ Tamże, Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 11 V 2013 r.

poszczególnych wiosek, sołtysi, rodzice dzieci pierwszokomunijnych lub rocznicowych⁷⁹.

Nabożeństwa okresowe w parafii Ciepień: październikowe, czerwcowe, Droga krzyżowa czy Gorzkie żale odprawiane są wyłącznie w kościele parafialnym. Trzeba dodać, że nabożeństwa majowe obecnie nie są sprawowane przy kapliczkach, gdyż w parafii zatarła się dawna tradycja wspólnej modlitwy w tych miejscach. Całość życia modlitewnego skupia się zatem wokół świątyni parafialnej⁸⁰.

Ważnym wydarzeniem dla parafii są dożynki parafialne, które odbywają się w Uroczystość Matki Bożej Częstochowskiej i gromadzą liczne rzesze wiernych. Zjeżdżają się księża rodacy, a mieszkańcy poszczególnych wiosek przygotowują wieńce dożynkowe.

Do pogłębiania życia religijnego przyczyniły się niewątpliwie peregrynacje obrazu Matki Bożej Częstochowskiej, figury Matki Bożej Fatimskiej oraz obrazu Jezusa Miłosiernego. Peregrynację obrazu Matki Bożej tak wspominał ks. dr Piotr Dykowski: „Pierwsza moja myśl o seminarium pojawiła się u mnie w VIII klasie szkoły podstawowej podczas peregrynacji obrazu Matki Boskiej Jasnogórskiej w latach 1988–1989. Obraz był codziennie przenoszony z jednego domu do drugiego, wszyscy mieszkańcy wsi wieczorami spotykali się w kolejnych domach, gdzie wspólnie się modlili, odmawiali różaniec. To wtedy po raz pierwszy doświadczyłem wspólnoty Kościoła i pomyślałem o kapłaństwie”⁸¹.

Dnia 11 lutego 2004 r. parafia przeżywała nawiedzenie obrazu Jezusa Miłosiernego, który peregrynował po diecezji włocławskiej w ramach przygotowań do Roku Eucharystycznego. Z tej okazji rodzina Ewy i Mirosława Detmerów ufundowała do kościoła obraz „Jezu, ufam Tobie”, który został poświęcony przez wspomnianego już ks. Dykowskiego⁸².

Wyjątkowym wydarzeniem w życiu parafii było Nawiedzenie Matki Bożej w znaku Ikony Jasnogórskiej w listopadzie 2023 roku. Bezpośrednim przygotowaniem do tego wydarzenia były trzydniowe rekolekcje parafialne, które odbyły się w dniach 26–28 listopada 2023 roku. Prowadził je ks. Mariusz Koronowski, proboszcz parafii w Orchowie (archidiecezja gnieźnieńska), wprowadzając wiernych w duchowe znaczenie maryjnego

⁷⁹ Relacja Krystyny Gumińskiej, sołtys sołectwa Zosin, przekazana aut. art. 9 I 2026 r.

⁸⁰ Tamże.

⁸¹ P. Jackowski, J. Przychodny, *Święcenia to łaska Jezusa*, „Przedświt”, 2023, nr 128, s. 18.

⁸² AKDWI, APC od 1994, Sprawozdanie ks. S. Bąceli podczas wizytacji w 2008 r.

nawiedzenia oraz towarzysząc wspólnie podczas obecności cudownego wizerunku w parafii. Uroczyste powitanie Ikony Jasnogórskiej odbyło się 29 listopada. Wprowadzeniu obrazu do kościoła parafialnego przewodniczył biskup pomocniczy wrocławski Stanisław Gębicki. Centralnym punktem Nawiedzenia była Eucharystia z homilią ojca rekolekcyjisty, której przewodniczył biskup Gębicki, a po której nastąpiło czuwanie modlitewne. O północy była sprawowana kolejna msza święta w intencji nowych powołań kapłańskich i zakonnych, którą celebrowali m.in. księża pochodzący z parafii Ciepień – ks. kan. dr Piotr Dykowski i o. Łukasz Detmer. Program Nawiedzenia obejmował również msze z udzieleniem sakramentu namaszczenia chorych, a także Eucharystię dla dzieci i matek oczekujących potomstwa. Mszę wieńczącą Nawiedzenie celebrował ks. kan. dr hab. Krzysztof Graczyk, dziekan dekanatu czernikowskiego⁸³.

Kolejni proboszczowie wiele uwagi przywiązywali do katechizacji dzieci. Jak wcześniej wspomniano, lekcje religii prowadzili księża proboszczowie, a początkowo odbywały się w pomieszczeniach wynajmowanych przez parafian: w Ciepieniu przez Mariannę Wojtysiak (1987–1989), natomiast w Zajeziorku i Kawnie przez Halinę Bogóską (od końca lat osiemdziesiątych XX w.)⁸⁴. Kiedy na mocy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 VIII 1990 r. religia wróciła do szkół, oprócz księdza proboszcza, uczyli także katecheci świeccy⁸⁵.

Nauczanie odbywało się w szkołach podstawowych w Klonowie, Zajeziorku i Kawnie. W Klonowie w kolejnych latach katechezę prowadzili m.in.: Anna Kończalska (1990–1991), Katarzyna Maćkiewicz (1991–1993), Renata Stancelewska (1992–1993), Hanna Malinowska (1993–1996), a następnie Anna Szymańska (1997–2004)⁸⁶. Równocześnie

⁸³ AKDWI, Kronika Wydarzeń Nawiedzenia i Jubileuszu, Parafia Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Ciepieniu.

⁸⁴ AKDWI, APC 1984–1994: Formularz katechetyczny z dn. 7 marca 1987 r.; Formularz katechetyczny z dn. 5 listopada 1988 r.

⁸⁵ Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach, Dz.U. 2020, poz. 983.

⁸⁶ AKDWI, APC 1984–1994: [Prośba o skierowanie do nauki religii z dn. 21 VII 1990 r.]; [Prośba o skierowanie do nauki religii z dn. 28. VI 1991 r.]; Formularz katechetyczny z dn. 1 IV 1992 r.; Formularz katechetyczny z dn. 15 IV 1993 r. APC od 1994: Formularz katechetyczny z dn. 25 X 1994 r.; Formularz katechetyczny z dn. 23 IX 1995 r.; tamże, Formularz katechetyczny z dn. 20 IX 1996 r.; Formularz katechetyczny z dn. 24 IX 1997 r.; Formularz katechetyczny z dn. 5 XI 1998 r.; Formularz katechetyczny z dn. 5 XI 1999 r.; Formularz katechetyczny z dn. 25 X 2001 r.; Formularz katechetyczny z dn. 25 X 2002 r.; Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją kanoniczną z dn. 16 VI 2004 r.

Halina Bogóska kontynuowała pracę katechetyczną w Kawnie, aż do zamknięcia szkoły w 2001 r., oraz w szkole w Zajeźdźcu, gdzie pracuje do dziś⁸⁷. W roku szkolnym 2004/2005 ks. Sławomir Bącela przejął nauczanie religii w szkole podstawowej w Klonowie i od tego czasu, nieprzerwanie do dziś, pełni funkcję katechety w tej placówce⁸⁸.

W kolejnych latach katechizacja w parafii charakteryzowała się wysoką frekwencją i stabilnością organizacyjną. W obu szkołach wszystkie dzieci uczęszczały na lekcje religii, wyjątek stanowiło kilkoro uczniów, będących Świadcami Jehowy, w szkole w Klonowie na początku lat dwutysięcznych⁸⁹. Obecnie katechizacja w parafii Ciepień prowadzona jest w szkole podstawowej w Klonowie przez ks. Sławomira Bącelę⁹⁰, natomiast w szkole podstawowej w Zajeźdźcu zajęcia prowadzi Halina Bogóska oraz Beata Gręźlikowska⁹¹.

3. Fundatorzy i uhonorowani za zasługi dla parafii

Jak wcześniej wspomniano, parafianie od samego początku istnienia parafii z wielkim zaangażowaniem włączali się w budowę kościoła i jego wyposażenie. Znalazła się liczna grupa wiernych fundatorów. Tabernakulum ufundował Aleksander Dębiński z Klonowa. Jego renowacja, ufundowana przez ks. dr. P. Dykowskiego, została przeprowadzona w 2016 roku. Dwie monstrancje ufundowali dwaj bracia: Kazimierz i Jerzy Dąbkowscy. Również dziesięć witraży i stacje Drogi krzyżowej znalazły swoich fundatorów. Witraże przedstawiające: Zwiastowanie Najświętszej Maryi Panny ufundowali Romana i Adam Wszelakowie z Sikorek, Narodzenie Pana Jezusa – Aleksander Dębiński z Klonowa, Ukrzyżowanie – rodzina Żuchowskich z Zajeźdźca, Zmartwychwstanie – Emilia i Konrad Janiccy z Ciepienia, Zesłanie Ducha Świętego – Maria i Jan Pipczyńscy z Klonowa oraz Maria i Zenon Buczkowscy z Zajeźdźca, bł. bp. Michała Kozala – Jadwiga i Józef Paradowscy z Adamek, św. Maksymiliana Kolbe – mieszkańcy Adamek, św. Stanisława – Krystyna i Franciszek Kończalscy z Ciepienia, św. Wojciecha – Ewa i Mieczysław Cendrowscy z Adamek, św. Józefa – Anna i Waldemar

⁸⁷ <https://spzajeze.pl/index.php/nauczyciele/> [10.01.2026].

⁸⁸ AKDWI, APC od 1994: Sprawozdanie duszpasterskie przed biskupią wizytacją koniczną z dn. 16 VI 2004 r.; Pismo z dn. 23 IX 2004 r.

⁸⁹ Tamże, Plan nauczania religii w szkole podstawowej w Klonowie w roku 2005/2006.

⁹⁰ <https://klonowo-szkola.pl/grono-pedagogiczne,39,pl> [10.01.2016].

⁹¹ <https://spzajeze.pl/index.php/nauczyciele/> [10.01.2016].

Szymańscy oraz Eugeniusz Janicki z Ciepienia. Natomiast kolejne stacje Drogi krzyżowej ufundowali: mieszkańcy Klonowa, Adamek, Zosina, Podoliny, Zajeziorza oraz: Janina Dąbrowska z Ciepienia, Krystyna i Józef Celmerowie z Adamek, Alina i Mirosław Rygielscy z Adamek, Stanisława i Lech Detmerowie z Ciepienia, Stanisława, Józef i Stanisław Zglińscy z Ciepienia, Domicela i Feliks Lange z Sikorek, Krystyna i Franciszek Kończalscy z Ciepienia, Regina i Ireneusz Maćkiewiczowie z Klonowa, Alina i Józef Żuchowscy z Zajeziorza. Należy dodać, że na tabernakulum oraz na witrażach i stacjach Drogi krzyżowej są umieszczone nazwiska fundatorów⁹².

W parafii są również osoby, które mają szczególne zasługi dla niej. Ksiądz Sławomir Bącela zwrócił się z prośbą do bp. Wiesława Meringa o ich wyróżnienie. Taką osobą jest Stanisław Jerzy Dąbkowski, jeden z głównych inicjatorów powstania parafii Ciepień i jej pierwszych struktur organizacyjnych. Jak wcześniej wspomniano, był wraz ze swoją żoną ofiarodawcą ziemi pod budowę kościoła, plebanii i cmentarza, sfinansował zakup kamienia na parking przy cmentarzu oraz ufundował nową monstrancję. Pomimo podeszłego wieku nadal aktywnie wspierał parafię zarówno duchowo, jak i materialnie⁹³.

Z budową kościoła jest także związany i wyróżniony Kazimierz Adamski, przedsiębiorca budowlany, który od lat w znaczący sposób wspierał parafię. Dzięki jego zaangażowaniu cały teren przed plebanią został wyłożony kostką brukową, a parafia otrzymała nieocenioną pomoc przy trudnym technicznie i kosztownym dziele odwodnienia kościoła⁹⁴.

Wyróżniony został także kościelny, Łukasz Matyjasik, zatrudniony w parafii od 2004 roku. Jest on wyjątkowo sumienny i gorliwy w wykonywaniu powierzonych obowiązków. Ksiądz Bącela podkreśla, że „pracowitość pana Łukasza jest niewątpliwie ujmująca i może być wzorem sumienności, bezinteresowności i oddania dla Kościoła”, bo pełniona przez niego posługa nie jest traktowana jedynie jako praca zarobkowa, lecz jako autentyczne powołanie⁹⁵.

⁹² Relacja ks. S. Bąceli przekazana aut. art. 22 II 2026 r.

⁹³ AKDWI, APC od 1994, Prośba do bp. Wiesława Meringa o wręczenie medalu „Zasłużony dla Diecezji Włocławskiej” panu Stanisławowi Jerzemu Dąbkowskiemu z dn. 19 V 2013 r.

⁹⁴ Tamże, Prośba do bp. Wiesława Meringa o wręczenie medalu „Zasłużony dla Diecezji Włocławskiej” panu Kazimierzowi Adamskiemu z dn. 19 V 2013 r.

⁹⁵ Tamże, Prośba do bp. Wiesława Meringa o wręczenie medalu „Zasłużony dla Diecezji Włocławskiej” panu Łukaszowi Matyjasikowi z dn. 19 V 2013 r.

Biskup W. Mering 25 czerwca 2013 r. podczas wizytacji kanonicznej w parafii Ciepień uroczyście wręczył wyżej wspomnianym mieszkańcom parafii medale „Zasłużony dla Diecezji Włocławskiej”, doceniając ich wieloletnie zaangażowanie w życie i rozwój miejscowej wspólnoty parafialnej⁹⁶.

4. Pochodzą z parafii w Ciepieniu

Trzeba podkreślić, że wszyscy trzej proboszczowie parafii w Ciepieniu nie tylko myśleli o budowie kościoła i jego upiększaniu, ale wiele wysiłku wkładali także w budowanie wspólnoty parafialnej i pogłębianie jej życia religijnego. Nic więc dziwnego, że wkrótce znalazły się wśród parafian osoby, które wybrały drogę życia kapłańskiego i konsekrowanego.

Pierwszym był ks. Piotr Dykowski, który w 1993 r. rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku. Święcenia kapłańskie przyjął 22 maja 1999 r. z rąk biskupa włocławskiego Bronisława Dembowskiego⁹⁷. Po czteroletniej pracy wikariuszowskiej w Lubieniu Kujawskim i Zagórowie został skierowany na studia specjalistyczne na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, gdzie uzyskał magisterium z filologii klasycznej. Po powrocie do diecezji w 2008 r. został wykładowcą języka greckiego i łacińskiego, a potem także patrologii we włocławskim seminarium duchownym⁹⁸. Będąc kapelanem sióstr w Wieńcu Zdroju, prowadził badania naukowe, których zwieńczeniem było uzyskanie w 2019 r. doktoratu w zakresie nauk teologicznych na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu na podstawie rozprawy „Rola cnót w życiu duchowym i działalności publicznej w świetle pism moralno-ascetycznych św. Ambrożego z Mediolanu”.

Biskup włocławski Krzysztof Wętkowski, doceniając osiągnięcia ks. dr. Dykowskiego, obdarzył go w 2023 r. godnością kanonika honorowego kapituły katedralnej we Włocławku, a wcześniej, bo w 2021 r. został mianowany proboszczem parafii św. Jana Chrzciciela we Włocławku, natomiast w 2022 r. dziekanem dekanatu włocławskiego I⁹⁹. Od 2025 r. pełni funkcję proboszcza parafii Matki Bożej Częstochowskiej i św. Wacława w Lubiczu Górnym oraz dziekana dekanatu lubickiego, łącząc pracę duszpasterską z działalnością naukowo-dydaktyczną. Jest także

⁹⁶ Tamże, [trzy pisma z dn. 25.06.2013 r.].

⁹⁷ *Święcenia kapłańskie w diecezji włocławskiej*, KDWi, 82(1999), s. 274.

⁹⁸ Jackowski, *Przychodny*, *Święcenia to łaska*, s. 19–20.

⁹⁹ RDWi, 2022, s. 46.

członkiem Rady Kapłańskiej z wyboru i diecezjalnym duszpasterzem rzemieślników¹⁰⁰.

Z parafii Ciepień pochodzi również o. Łukasz Detmer, który wstąpił do Zakonu Kaznodziejskiego (dominikanie) w 2005 r., a śluby wieczyste złożył w 2011 roku. Święcenia kapłańskie przyjął 8 maja 2013 roku. Posługiwał duszpastersko w Jamnej, w Szczecinie oraz na Służewie w Warszawie. W 2025 roku posługiwał w Łodzi¹⁰¹.

Z tej samej wspólnoty parafialnej pochodzi Wioletta Kubacka, która dnia 8 czerwca 2013 roku została dziewicą konsekrowaną podczas uroczystości w katedrze w Toruniu, której przewodniczył biskup toruński Andrzej Suski¹⁰². Przez wiele lat prowadziła działalność ewangelizacyjną oraz katechetyczną, była m.in. katechetką w szkole podstawowej w Zajeźdzu (2022–2024)¹⁰³.

* * *

Parafia Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski powstała jako 285. parafia w diecezji włocławskiej. W swojej historii miała trzech duszpasterzy, którzy byli kapłanami z całym zaangażowaniem poświęcającymi się pracy duszpasterskiej. A musieli włożyć bardzo dużo wysiłku, aby nie tylko zadbać o wybudowanie najpierw kaplicy, a potem kościoła, ale także o integrację parafian w jedną wspólnotę duszpasterską. W ich przypadku było to zadanie szczególne trudne, ponieważ wszyscy trzej kapłani obejmowali parafię, mając doświadczenie tylko wikariuszowskie; parafia w Ciepieniu była ich pierwszą samodzielną placówką duszpasterską. Jednak wraz z parafianami stworzyli parafię wierną Bogu i Ojczyźnie.

THE ESTABLISHMENT AND FUNCTIONING OF THE PARISH IN CIEPIEŃ

Keywords: pastoral care, center, parish, Ciepień, church, construction, dedication, founders, Włocławek diocese.

Abstract: Ciepień, together with its neighboring villages, was historically part of the parish of Działyn. Efforts to establish a filial chapel in Ciepień

¹⁰⁰ Relacja ks. P. Dykowskiego przekazana aut. art. 18 XII 2025 r.

¹⁰¹ <https://swkrzys.dominikanie.pl/aktualnoci/lukasz-detmer-op-dolacza-do-naszej-wspolnoty/> [18.12.2025].

¹⁰² AKDWł, APC od 1994, Charakterystyka parafii z 2013 r.

¹⁰³ Relacja Wioletty Kubackiej udzielona aut. art. 17 I 2025 r.

began in the 1950s and continued uninterrupted until the 1980s. During this period, following the administrative reorganization of the parishes in Działyn and Kikół, a pastoral center was formed in Ciepień. On 23 December 1984, Bishop Jan Zaręba formally erected the parish dedicated to the Blessed Virgin Mary, Queen of Poland, making it one of the younger parishes within the ancient Diocese of Włocławek. The newly constituted parish incorporated villages located across two counties and three municipalities. From Golub-Dobrzyń County and the Zbójno municipality, it included Ciepień, Adamki, Klonowo, Podolina, and Zosin. From Lipno County and the Chrostkowo municipality, it encompassed Kawno; and from the Kikół municipality within the same county, Zajeziórze and Sikorki. Over the course of its 42-year history, the parish has been administered by three priests, each charged with the task of forming a new parish community and fostering its spiritual development. Concurrently, these clergy were responsible for undertaking the construction of the parish church and rectory, as well as ensuring the material and administrative foundations necessary for the functioning of the parish.

Sections: [Introduction] > 1. Affiliation with state and church administration units and the population of the parish > 2. Concern of the priests for the construction of a church and the religious and material development of the parish > 3. Founders and those honored for their services to the parish > 4. They come from the parish in Ciepień > [Conclusion].

BIBLIOGRAFIA

Archiwum Kurii Diecezjalnej we Włocławku:

Akta parafii Działyn 1945–1963, 1964–1982, 1983–1995.

Akta parafii Ciepień 1984–1994, od 1994.

Kronika Wydarzeń Nawiedzenia i Jubileuszu.

Archiwum parafii Działyn, Kronika parafii Działyn.

Dekret erekcji parafii NMP Królowej Polski w Ciepieniu, KDWł, 67(1984), s. 255.

Diecezja włocławska 2000, Włocławek 2001.

Personalia, KDWł, 70(1987), s. 34.

Roczniki diecezji włocławskiej: 1991, 2006, 2011, 2019, 2020.

Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa, Dz.U. 1998, nr 96, poz. 603.

Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach, Dz.U. 2020, poz. 983.

Relacja Małgorzaty Iglewskiej z Rembiochy przekazana aut. art. 2 I 2025 r.

Relacja Wioletty Kubackiej udzielona aut. art. 17 I 2025 r.
Relacja ks. Jana Frączka przekazana aut. art. 1 I 2026 r.
Relacja ks. dr. Piotra Dykowskiego przekazana aut. art. 18 XII 2025 r.
Relacja Krystyny Gumińskiej, sołtys sołectwa Zosin przekazana aut. 9 I 2026 r.
Relacja ks. Sławomira Bąceli przekazana aut. art. 22 II 2026 r.

Gręźlikowski J., *Dziekani w ustawodawstwie synodalnym diecezji włocławskiej*, PrKan, 52(2009), nr 1–2, 2009, s. 255–319.

Gryz R., *Pozwolić czy nie? Władze PRL wobec budownictwa katolickich obiektów sakralnych w latach 1971–1980*, Kielce 2007.

Jackowski P., Przychodny J., *Święcenia to łaska Jezusa*, „Przedświt”, 2023, nr 128, s. 18–20.

Krajewski M., *Okolica z „Dobrzyńską Częstochową”*, Brodnica – Zbójno – Obory 2016.

Kubiak W., *Kociolowicz Jerzy*, w: WłSb, t. 10, Włocławek 2023, s. 99–101.

Pawiński A., *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. 1: *Wielkopolska*, Warszawa 1882.

Poświęcenie kościoła parafialnego w Ciepieniu, KDWł, 74(1991), s.130-131.

Smoleński M., *Cztery kościoły w ziemi dobrzyńskiej*, Lwów 1869.

Śp. ks. Paweł Hejne, KDWł, 87(2004), s. 276.

Święcenia kapłańskie w diecezji włocławskiej, KDWł, 82(1999), s. 274.

Wmurowanie kamienia węgielnego pod nowy kościół w parafii Ciepień, KDWł, 70(1987), s. 275.

<https://www.bip.zbojno.pl/539,lokalizacja-i-charakterystyka> [17.01.2026].

<https://klonowo-szkola.pl/grono-pedagogiczne,39,pl> [10.01.2016].

<https://spzajeziore.pl/index.php/nauczyciele/> [10.01.2026].

<https://swkrzycz.dominikanie.pl/aktualnoci/lukasz-detmer-op-dolacza-do-naszej-wspolnoty/> [18.12.2025].